

ТЕРМІНОЛОГІЧНА ВИЗНАЧЕНІСТЬ ТА ОДНОЗНАЧНІСТЬ ФІНАНСОВИХ ПОКАЗНИКІВ (ЧАСТИНА 1)

Зайцев О.В., кандидат економічних наук

У статті розглянуто проблему україномовного трактування фінансових термінів. Звертається увага на відсутність чіткої однозначності як у визначенні так і у вживанні фінансової термінології. Обґрунтовується трактування ряду найбільш частіше вживаних фінансових термінів. Пропонується уніфікація загальних символів, які застосовуються у фінансових розрахунках.

Ключові слова: процент, відсоток, норма процента, ставка процента.

ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКАЯ ОПРЕДЕЛЁННОСТЬ И ОДНОЗНАЧНОСТЬ ФИНАНСОВЫХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ (ЧАСТЬ 1)

Зайцев А.В., кандидат экономических наук

В статье рассмотрена проблема украиноязычной трактовки финансовых терминов. Обращается внимание на отсутствие чёткой однозначности как в определении так и в употреблении финансовой терминологии. Обосновывается трактовка ряда наиболее часто употребляемых финансовых терминов. Предлагается унификация общих символов, которые применяются в финансовых расчётах.

Ключевые слова: процент (как сумма денег), процент (как сотая часть), норма процента, ставка процента.

TERMINOLOGICAL DETERMINATION AND MONOSEMANTICS OF FINANCIAL INDICATORS (PART 1)

Zaitsev Alexander V., Ph.D. in Economics,

The purpose of this report is to describe the problem of interpretation of financial

term in the Ukrainian language. It is clear that there is a major problem with the absence of precise monosemantics in terminological determination and the usage of the financial terminology. The interpretation of the financial terms which are used the most often is being based. The standardization of the common symbols which are used in financial calculations is offered.

Key words: interest, percent, percentage, percentage rate.

Вступ. В Україні загалом завершився перехід навчального та наукового інформаційного простору на державну — українську мову. Але, проблемам точності трактування та однозначності вживання україномовної наукової фінансової та й, загалом, економічної термінології приділялося, м'яко кажучи, дуже мало уваги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо визначеності та однозначного трактування фінансових та економічних термінів, взагалі, ще не обговорювалися на рівні наукової періодики. Важко назвати прізвища науковців-економістів, які б звертали увагу на проблеми термінологічної однозначності фінансових і економічних термінів. В практиці трактування і застосування термінів існує підсвідоме уявлення, що науковці, наприклад, фінансисти, говорять одними і тими ж за визначенням словами-термінами, але така думка не завжди відповідає дійсності.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Питання однозначності трактування фінансових термінів набуває кричущої актуальності за необхідності їх використання в законах та інших підзаконних актах. Термінологічна неузгодженість на рівні підручників, і що найгірше, на рівні законодавчих актів, в решті решт, призводить не лише до непорозумінь. Фінансисти-практики, як ніхто інший, добре знають справжню ціну термінологічного різночитання.

Постановка завдання. У зв'язку з вищевказаним метою даної статті є обґрунтування визначеності деяких загально вживаних фінансових термінів та надання пропозицій щодо уніфікації позначок, які використовуються у фінансових розрахунках.

Матеріали дослідження.

1. Фінансова визначеність термінів «процент» та «відсоток»

Процентна плата виникає на базі різноманітних фінансових операцій: процент сплачується по державним цінним паперам і споживчому кредиту, корпоративним облігаціям і банківським депозитам, закладам під нерухомість і міжнародним займам, тощо. Але, не зважаючи на різноманітність форм проценту, він має єдину природу і єдине джерело.

Природа або суть проценту полягає в тому, що процент — один з видів доходу, який відображає специфічний тип виробничих відносин — відносин між власником позичкового капіталу, який надає грошовий капітал у тимчасове користування (кредитором) і особою, яка застосовує цей капітал (позичальником).

З позиції кредитора процент є ціною позичкового капіталу. Але таке трактування сутності проценту, а саме, що процент є ціною, є одностороннім, і тому поверхневим. Ціна є грошовим відображенням майбутнього доходу кредитора, при умові, що позичальник візьме певну суму позичкового капіталу та поверне її, а також передасть кредитору «додатково до взятої суми» ще визначену до початку операції суму — процент. Такий «додатковий» дохід кредитор і називає ціною.

З позиції позичальника позичальник платить процент («додаткову» суму грошей) кредитору не за «певну суму позичкового капіталу», а платить за реальну можливість мати свій дохід, який він отримає від використання взятої «певної суми позичкового капіталу». Позичальник оплачує кредитору споживчу вартість (корисність), яка містить здатність приносити прибуток, звичайно, при умові успішного застосування позичальником взятої суми позичкового капіталу.

Отже, процент — це сума грошей, яка має форму плати, яку сплачує позичальник кредитору за користування позиченими коштами. Тоді мовний вираз «відсоток» в розумінні як «сума грошей» не є фінансово коректним.

Термінологія у фінансовій сфері, яка відображається українською мовою, має, порівняно з російською мовою, таку відмінність: якщо вживаємо в україномовному фінансовому сенсі термін — «процент», то мова йде про певну суму грошей; якщо використовується українською фінансовий термін — «відсоток», то мова йде про математичний знак «%», який означає соту частину будь-якого числа (об'єкту) ,

взятого за ціле (за 100%).

Може здаватися, що термінологічні некоректності не мають великого значення і тому не слід на це звертати уваги. Але в україномовній фінансовій літературі існує термінологічна «різноманітність», яка, на думку автора, виникла внаслідок надто прямолінійного перекладу на українську мову російськомовних учбових та наукових текстів. Справа в тому, що російською мовою фінансовий термін «процент» має два визначення: — як суму грошей, так і чисельний показник з позначкою «%». Розрізняють ці визначення в російськомовному тексті за сутністю написаного. Але «автоматичний» переклад з російської на українську призводить до україномовних некоректних визначень. Наприклад, у підручнику під загальною редакцією М.І. Савлука, читаємо: *«Процент ... — сота частка будь якого числа, що взяте за ціле. В українській мові його синонімом є слово «відсоток»* [1, стор. 501]. Не можу погодитись з Ігорем Михайловичем Лазепко, який писав цей розділ у згаданому підручнику. Можливо, в українській мові, слова «процент» та «відсоток» і є синонімами, але в українській науковій мові терміни «процент» та «відсоток» не є синонімами. Та й далі за текстом підручника, на наступній сторінці [1, стор. 502], процентну ставку надано у «%», тобто у «відсотках», а процент представлено сумою грошей, у гривнях і копійках.

Загальномовна ідентичність мовних термінів не завжди співпадає з їх науково-предметною визначеністю. Можливо, в математиці слова «процент» і «відсоток» за сутністю розрахунків співпадають, тобто є словами (термінами) синонімами. А у фінансових розрахунках, що викладаються українською мовою, терміни «процент» і «відсоток» мають відмінну один від одного суттєву завантаженість.

Термінологічна неузгодженість має місце, на жаль, на рівні законодавства України. Так, в Податковому кодексі України [2], розділ 1, стаття 14, пункт 206 визначено трактування терміну «проценти».

«Проценти — дохід, який сплачується (нараховується) позичальником на користь кредитора як плата за використання залучених на визначений або невизначений строк коштів або майна.

До процентів включаються:

а) платіж за використання коштів або товарів (робіт, послуг), отриманих у кредит;

б) платіж за використання коштів, залучених у депозит;

в) платіж за придбання товарів у розстрочку;

г) платіж за користування майном згідно з договорами фінансового лізингу (оренди) (без урахування частини лізингового платежу, що надається в рахунок компенсації частини вартості об'єкта фінансового лізингу);

г) винагорода (дохід) орендодавця як частина орендного платежу за договором оренди житла з викупом, сплачена фізичною особою платнику податку, на користь якого відступлено право на отримання таких платежів».

Таким чином, відповідно до Податкового кодексу України в наведеній вище частині визначення, термін «проценти» — це «дохід...як плата...», згідно підпунктів а), б), в), г) — це «платіж», в підпункті г) — це «платіж...частини...платежу», в підпункті г) «винагорода (дохід)...як частина... платежу», тобто, у всіх цих підпунктах проценти — сума грошей. Але в цій же статті продовження визначення є таким: «Проценти нараховуються у вигляді відсотків на основну суму заборгованості чи вартості майна або у вигляді фіксованих сум. ...». Визначення, що «Проценти нараховуються у вигляді відсотків...» вступає в протиріччя до попередньої частині при визначення терміну «проценти». За останньою наведеною цитатою — «вигляд» процентів — «відсотковий», а попередня частина цитати визначає, що проценти мають грошовий «вигляд». Фактично, згідно практики фінансових розрахунків, «вигляд» процентів завжди грошовий, а не «відсотковий». Відсотками вимірюється не процент, а інший показник — процентна або облікова ставка. Відносно терміну «відсоток», в Податковому кодексі мова йде про показники, які означено терміном «відсоток», це — ставки податку. В тексті Кодексу (наприклад, пунктах 167.1, 167.2, 167.4 та багатьох інших) показники ставок податку встановлюються у **відсотках до бази оподаткування в такому розмірі — 15 відсотків, — 17 відсотків; — 5 відсотків; — 10 відсотків. Звернемо увагу, що законодавець навіть не використовував позначку «%», а зафіксував її (тобто позначку «%») словом-терміном «відсоток». **Отже термін****

«відсоток» — числовий показник з позначкою «%». А законодавчу норму Податкового кодексу, в якій *«Проценти нараховуються у вигляді відсотків...»* цілком доречно записати так: *«Проценти нараховуються за допомогою ставки (виділене жирним текстом — вставка, запропонована автором статті) у вигляді відсотків на основну суму заборгованості чи вартості майна або за допомогою ставки (виділене жирним текстом — вставка, запропонована автором статті) у вигляді фіксованих сум. ...».*

2. «Норма процента» та її відмінність від «ставки процента»

Норма (від лат. *norma* — зразок, взірець) — в широкому розумінні — обмеження, якому підпорядковано певний процес чи його результати. Також — це суспільно-історична визначена міра, яка є результатом реалізації тієї чи іншої ситуації, процесу, операції тощо. Термін «норма» поширено в багатьох науках. У фінансах термін «норма процента» має своє ексклюзивне визначення.

У фінансах для узагальнюючого відображення фактичного розміру і динаміки проценту відносним грошовим показником виступає показник — норма процента. Звертаємо увагу, що норма процента — це:

— результативний показник який характеризує ситуації, процеси, операції за фактом, тобто, коли операції, процеси завершено і результати вже існують як здійснений факт;

— відносний грошовий показник, тобто — показник, що характеризує процеси, грошові операції, але сам не вимірюється грошовими сумами;

— розрахунковий показник, тобто — показник, що є результатом розрахунково-математичних операцій з грошовими сумами.

Загалом, норма процента розраховується (за визначений проміжок часу) як відношення суми грошей, сплачених у вигляді проценту, до суми грошей або капіталу, наданих у позику.

Висновки.

Підсумовуючи викладене стосовно термінів «процент» та «відсоток» можемо зазначити.

У математиці під словом «процент» (від латинського *«pro centum»* — на сотню)

або під словом «відсоток» розуміють соту частину будь-якого числа, взятого за ціле.

У фінансах (на відміну від математики) під категорією «**процент**» розуміють **суму грошей** (плату **в грошових одиницях**), що виплачує боржник за користування грошима, взятими в борг, тобто – за користування позикою (позичковим капіталом) або за користування депозитами. У фінансах мовний вираз «відсоток» в розумінні як «сума грошей» не є науково коректним.

Як висновок, стосовно терміну «**норма процента**» та його відмінності від «**ставки процента**» можемо констатувати. **Основна відмінність показника «норма процента» від показника «ставка процента» в тому, що «норма процента» показує результат дії яка вже відбулася, а «ставка процента» характеризує майбутню дію, характеризує результат, який планується, очікується в майбутньому.**

Розгляд проблем термінологічної однозначності фінансових та економічних термінів буде продовжено в наступних статтях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Савлук М.І. Гроші та кредит: Підручник, — 4-те вид., перероб. і доп. / М.І. Савлук, А.М.Мороз, І.М. Лазепко та ін. / за заг. ред. М.І.Савлука. — К.: КНЕУ, 2006. — 744 с.
2. Закон України «Податковий кодекс України» від 02 грудня 2010 р. № 2755-VI зі змінами та доповненнями.

Зайцев О. В. Термінологічна визначеність та однозначність фінансових показників (частина 1) [Текст] / О. В. Зайцев // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки». — Полтава, 2011. — № 6 (51). — Ч 1. — С. 253-255.